

Милан Никодијевић

ДЕСЕТ НЕСНИМЉЕНИХ ФОТОГРАФИЈА

1. _____

Година: 1960; апарати: Kodak – West pocket hawk eye, зог. производње 1904; филм: Ferrania pancro C7.

Крагујевац, улица Гушићева, двориште адвоката Миленка, препуно цвећа. Стојим поред великог кактуса. Десно колено ми је у завоју. Поред мене чучи баба по мајци Латинка, коју смо сви звали Лаја. Осмехује се. Стидљиво. Социјалне зубе ће добити тек коју годину касније. Фотографија је неснимљена у средњем плану. Ликови се разазнају јасно, комплетну околину можемо само наслутити. Данима нисам могао да савијем ногу у колену те је Латинка помислила да сам добио дечју парализу, од које није било лека. Неписмена баба, удовица, са четворогодишњаком у наручју, обишла је све крагујевачке докторе, који су вртели главом. Ни данас не знам како, успела је да обавести оца и мајку да се хитно врате из Београда. Онда се кактусов трн појавио из колена. Зато ће пажљиви гледалац запазити завој на десном колелу и стидљиви, задовољни бабин осмех. Коју годину касније, престаће опасност од кактуса. Миленко адвокат успео је да избаци бабу из дела куће који јој је, после рата, био додељен. Мој отац, тим поводом, стигао је до *Маршалаџа*, како се тада говорило. Примео га је његов колега, словеначки учитељ Едвард Кардељ. Све што му је друг Бевц рекао, ћале је записао црнзеленим пеликан пенкалом на маргину *Илустроване политикe*. Баба Латинка добила је на коришћење кућицу у улици Танаска Рајића. Готово у центру града, са пољским клозетом.

2.

Година: 1966; апарат: исти Kodak, без стаклене оптике, camera obscura, са четири руле различите величине које су пројектовале светлости на ц/б филм формата 4,5 x 6 цм.

Подунавци, учионица четвртог разреда у згради „нове” школе, коју су, пред мојим задивљеним очима, две године зидали Бугари, на челу са мајстор Стојанчетом. Фотограф не би могао бити нико други до мој отац, јер је он једини, у то време, имао апарат у селу. У композицији кадра препознају се очеви напредни фотоаматерски домети. Камеру је поставио иза школске табле која је била на трonoшцу, тако да се види читава учионица. Светло пада кроз прозоре, са десне стране. Субјективни кадар, рекли би зналци, у коме су, вероватно сасвим случајно, заступљена сва три плана. У првом Цака и ја, у другом остали ученици, у трећем рељефна карта СФРЈ на зиду. Због недостатка блица, коришћен је највећи отвор бленде, тако да су други а нарочито трећи план неоштри. Зато је у првом плану све кристално јасно. Цака, презивала се Крстић и погрешно звала Стана, најлепша девојчица у разреду и, наравно, најбоља ученица, држи гумени сунђер и спрема се да обрише таблу. Била је редар тог последњег дана првог полугодишта. Довукавши се из последње клупе, што се на фотографији не види, ушао сам у први план и пољубио Цаку. У образ. Стари Kodak прецизно бележи њено запрепашћење и мој благодетељи израз на лицу. Да је филм у боји, моја фаца била би, како кажу директори фотографије, „препаљена”, не због грешке у експозицији већ због црвенила. Оно што се на фотографији не види су сунђер којим ме је Цака бесно гађала, мој друг Зеленика којем је овај пољубац промакао и дебели Зоран (до тада је већ три пута пољубио Цаку), који искусно каже: „К’о кучићи кад се љубе”. Не може да се чује ни Цакина претња: „Тужићу те код учитељице!” Није то урадила. Можда и зато што нам је учитељица била моја мати.

3.

Година: 1968; апарат: Wera II; филм: ORWO, ц/б 20 дин.

Подунавци, школско двориште. Позно лето. Наизглед, сасвим обична неснимљена фотографија. Тотал. На чистини, између борића, аутомобил светлоплаве боје, марке шкода 1 000 МБ. Поред аутомобила разапет жути шатор! Двоје деце вешају се на пречку импровизованог гола коју

сам једва наместио. Жена у шорцу (невероватно) кува кафу на нечему што није шпорет (још невероватније). Мушкарац у кратким панталонама, го до паса, седи у платненој столици и чита *Борбу*. Оно што је необично, не види се на фотографији. То је запањено лице дечака, који је, пробудивши се, погледао кроз прозор и угледао наречени, невероватни призор. Као пасионирани записивач регистарских бројева аутомобила, одмах је видео да шкода нема наше таблице. Странци! Опа! Милекићи, који су били други учитељски пар, са двоје деце, и нас троје, крећемо у акцију, преко брисаног простора који дели школу и неснимљену фотографију. Непознати језик, са много умекшаних слогова. Чехословаци, испоставиће се. Били су на мору, кренули кући и у овој нашој вукојebinи затекла их је руска интервенција. Шта ће – сврате на први празан простор, верујући да ће наићи на добре људе. Да размотре шта им је чинити. Збуњени и слуђени. Ништа мање од нас. Све ово је, наравно, моја накнадна памет. Тада, дабоме, ништа нисам разумео. Задивљено сам гледао у странце, ауто, шатор, примус (тако се то звало), жену у шорцу... Деца су Снежну, Ненада и мене изнервирала јер су расклатила пречку. Но, свеједно, била је то невероватна сензација, која је, на тренутак, потиснула из памћења Џајин гол против Енглеза 5. јуна исте године у Фиренци и Мусемићев промашај у финалу Купа европских нација, два дана касније у Риму, када смо могли да постанемо прваци Европе...

Шта је после било? Несретни Чеси питали су могу ли да остану неколико дана, док не виде како ће се развијати ситуација и шта ће бити са Дубчеком... Чика Милош и ћале отишли су у Комитет у Врњце... Ови су рекли да могу да остану... Неколико дана... Много година касније, када сам помало почео да путујем по свету, ћале ми је дао папир истрган из свеске „у велике линије” на коме је била исписана адреса у Прагу... „Можда би се сетили”, говорио је... Ја сам пак мислио да не треба кварити ову неснимљену фотографију.

4. _____

Година: 1972; аџарати: истиа Wera II, једна од верзија службеног фото-аџарати Вермахтиа, коришћеног у Другом светском рату, са чувеним Tessar објективом од 50 мм, израђеним у још чувенијој фабрици „Карл Цајс” у Јени (ДР Немачка); филм: истии. Фотографија ручно виражирана у фото-студију Крчмаревих.

Врњачка Бања, дневна соба. Пролеће. Контрасветло долази са балконског прозора, што фотографу причињава додатне невоље. Ипак, јасно

се разазнаје црно-бели телевизор марке атлас на сточићу испуњеном књигама и момчић са косом тек мало преко ушију, који клечи испред њега са фото-апаратом на оку. Чини се као да жели да замрзне некакву покретну слику са малог екрана. Упутно је рећи да је тих година рокенрол био инцидентна појава на нашој телевизији. Зато ми је, ваљда, мој гимназијски друг, сада ТВ водитељ В. П., када се на ТВ Београд, ненајављено, појавио снимак београдског концерта групе *Status Quo*, следећег јутра крајње егзалтирано рекао: „Јеботе!” (никад није крио да је Београдчић – напротив), дакле: „Јеботе, мислио сам да сам ухватио Америку!” Поучен тим искуством, данима сам потом дреждао крај поменутог атласа, са фото-апаратом, да би ми се неколико месеци касније посрећило. Фотографисао сам *Корни групу* док изводи „Јагоде и малине”, на потпуно запрепашћење мога оца. Фото-апарат смо, иначе, користили само на мору или кад дођу важнији гости. Фотографије, међутим, никада нисам добио. Покојни Драги Крчмаревић, легенда бањских фотографа, одбио је да троши папир на „те зајеванције”. Такође покојни професор, мој ћале, безрезервно га је подржао у томе. После су попили по ракију испред „Сутјеске”.

5. _____

Година: 1974; апарати: Yashica, једноока рефлексна камера; филм: ЕФКЕ, Фотокемика Загреб; коришћен блиц.

Врњачка Бања, кухиња. Јесен. Полукрупни план. Кухињски сто, делимично поспремљен после вечере. На њему још увек столњак и непокупљене мрве. За столом седи *слушалац*. Гледа директно у објектив. Иза њега, на полици, радио-апарат марке ЕИ „Симфонија”. На зиду његова сенка од блица. И, то је цела слика. Пре блеска блица: Пасионирани слушалац проверава скалу на радио-апарату, чује да се завршавају вести у осам и док почињу уводни тактови шпике „Down on the corner”, спушта зелену завесу на прозору... После: слушалац седи за столом и, ово је врло битно, ништа друго не ради, осим што слуша радио, из кога допиру јецави звуци гитаре, оштри рифови, па смирујуће блуз деонице. И он види како мајстор кроти аждају, увијајући се, истовремено, по њеним тоновима, чврсто јој стежући врат, дозвољавајући понекад, када јој дубоко зарије прсте у жице, да се она, као слободно, а у ствари под његовом потпуном контролом, устреми увис. Слушалац види и еуфоричну дворану... Може бити, али није сигурно, да му промиче најава „Прича о Џефу Беку”, али се глас који у том тренутку допире из радија потпуно уклапа у његов филм. Назваћемо га *off*-ом, мада је много више од тога. То је слика сама.

6.

Година: 1982; апарат: Konica; филм: Agfa color geveret, 20 дин; фотодогра-
фија приказивана помоћу слајд пројектора.

Београд, Немањина улица. Зима. Поноћ. Америкен. Девојка у црвеној
јакни и белим панталонама и војник у СМБ униформи се љубе. Филм-
ски. Он, уредно, десном руком придржава пушку, лева му је око де-
војачког струка. Њене обе су око његовог врата. На десној страни
фотографије види се део стражарске кућице испред каменог зида
ССНО, зграда 2. Фотографија делује као сепија због жућкастог светла
које долази са уличне расвете. Није сигурно, али можда промиче и по
која пахуља снега. Може се, дакако, ставити примедба да је оваква по-
ставка само пука копија чувене фотографије из *Life* магазина с краја
Другог светског рата. Свеједно је лепа. И, ипак, оригинална. Јер, сетиће
се војник, Мила се није појавила у првој смени страже, како су се до-
говорили. „Друкчије навике, друкчији људи, далека тутањава воза...”,
фалшира у себи, док броји шеснаест корака низ Немањину, „понекад
судбина сурово слути, конобар још једна лоза”, на шеснаестом кораку
види њу како се, као у омиљеној јој песми „Степенице ка небу” пење
уз улицу. „Ја сам се био мало успавао...”, рећи ће, користећи мушки
род, што га је увек разоружавало, „па сам дошао сада.” Свесно подри-
вајући систем ОНО и ДСЗ, озбиљно нарушавајући углед свих офи-
цира, подофицира, војника и грађанских лица на служби у ЈНА, њих
двоје ће, пољупцем, запечатити јаку љубав. *Silver the kiss.*

7.

Година: 1992. апарат: Hasselblad 1000; широкоугаони објектив; филм: Il-
ford 5.

Палић, соба у хотелу „Језеро”. Жарко лето. Објектив „рибље око” пока-
зује читаву собу, деформишући фотографију на крајевима. Уобичајен
хотелски намештај, још нераспаковане торбе на поду, њих двојица за-
гледани у зидове чију белу боју пресецају неправилно распоређене цр-
вене црте. Као да су пред сликарским платном.

До те 1992. на Палићу нисам био ни на екскурзији. Онда су ме поз-
вали на филмски фестивал који је управо покренут. И, тако, почеле
су припреме за моју прву екскурзију на север драге нам домовине. До
Солуна три сомуна а до Палића... Много непознаница. И савета оних
који су већ походили језеро. Мој покојни ћале имао је *déjà vu*: „Гледај,

па и тамо лочи.” Мајка је била брижна: „Немој да идеш у дубину.” Бивша жена, још увек забринута: „Чувај се тих Мађарица, свашта сам чула о њима.” Моји пријатељи Марина и Драган били су практични – поклонили су ми бермуде. Убрзо сам открио да су саветодавци прескочили једну ствар, те године врло битну. Елем, када смо се докопали собе у тадашњем, још нереновираном, „Језеру”, у први мах сам помислио да је зидове осликао Џексон Полок, оним својим широким замасима јарких боја. Зидови су били прекречени дугачким, дебелим црвеним линијама, неправилно распоређеним. Кажем Дебију: „Је л’ видиш, пријатељу, шта је Европа. Велики сликари осликавају хотелске собе.” Искусни З. Д., који је младост провео на радним акцијама, те му је тематика позната, кроз зубе је тихо дијагностицирао: „Бајо, најebали смо од комараца.” И открио ми тајну „уметности” на зидовима. Елем, било је толико комараца да је једини, колико-толико, ефикасан лек био мокар пешкир, којим замахнеш и прикуцаш рој комараца за зид... Па, ко преживи.

8. _____

Година: 1995. апарати: Nikon F2, фотоапарат глава; филм: Fuji film, color.

Врњачка Бања, тераса хотела „Звезда”. Лето. Сумрак. Фестивал филмског сценарија. Средњекрупни план. Препланула девојка у мини-сукњи и тегет сакоу, тек нешто краћем од сукње, објашњава нешто проседом брадоњи чија је коса везана у реп. Иако описани кадар делује статично, фотографија је врло жива. Због дуге експозиције, девојчине руке у покрету су мултипликоване, а мноштво људи који се крећу око неопштра је мрља у покрету, што дочарава фестивалску живост. „Господине Никодијевићу, мени су неопходни ти билтени са фестивала”, каже Зорица, не остављајући могућност да буде другачије. Све-видеће око камере показује да је „господину” истог тренутка постало потпуно јасно да ће све њихове наредне фотографије стајати у некаквом албуму.

9. _____

Година: 2003; апарати: Olympus OM 1; филм: Kodak 32 дин; снимано у завореном простору, без блица.

Нови Сад, Филозофски факултет. Лето. Пријемни испит на компаративној књижевности. Широки план. Испред једне од учионица група

будућих студената. Седе на дугачкој клупи испред врата, стоје ослоњени на гелендер, замишљени, уплашени, лажно самоуверени... Читају, гледају у празно, понеки кришом пуше, ретки међусобно разговарају. Незанимљива фотографија, на први поглед. Али, ту је Нина. Видим и себе, не мање унезвереног. До нас допиру гласови: колико је ко песама и прича објавио, докле су стигли са својим романима, када ће им бити штампана сабрана дела... Страх се тера бесомучним брбљањем и тлапњама. Док ми кроз главу пролази Милина телефонска подршка: „Еј, данас је 2. јул, дан нашег венчања. Кад нама није успело, успеће њој, сигурно.” Нина каже: „Али, тата, ја нисам писац. Ја само желим да студирам књижевност.” Хоћу да јој објасним да је све то што причају потпуно безвезе, да је толика надобудност генерацијска карактеристика, али врата се отварају и асистент позива кандидате. Успевам само да јој дошапнем: „Нико од њих, на овај начин, неће постати Горан Петровић.”

10. _____

Година: 2012; аџарат: Nikon coolpix L23; дигитални запис. Строго узевши, ова фотографија не би смела да се нађе у овом тексту, јер је снимљена.

Врњачка Бања, Моравска улица. Пролеће. Унин пети рођендан. У првом плану она са дедом. Седи му у крилу. Десном руком се закопчала за њега. „Као крпељ”, каже. Деда јој шапуће нешто што јој очигледно прија јер се осмехује.

„Био једном један лав, страшан лав...”